

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.323

Dimarts, 28 de març del 2017

SUMARI

- 1 Eugeni S. Reig ► El valencià de sempre: encalar
- 2 Pau Vidal ► El catanyol es cura
- 3 Carles Riera ► La preposició “contra” i els pronoms “jo” i “mi”
- 4 Jordi Badia i Pujol ► L’artifici lingüístic va a més (el català de plàstic, 2)
- 5 J. Leonardo Giménez ► Fer-se de voler i de malvoler
- 6 M. Rosa Bayà ► Debat sobre la GIEC: una gramàtica apta per als clàssics grecolatins i per a ‘Merlí’
- 7 Joan-Lluís Lluís ► Amb P de “Proposta” i M de “Modesta”
- 8 Josep Rexach Fumanya ► Un estudi alerta sobre la supervivència del català a la Franja
- 9 Assumpció Cantalozella ► Aquesta llengua nostra
- 10 Reminiscències ► “Ai, fillus!”, de Manuel Cuyàs
- 11 Antoni Lull Martí ► La Quaresma

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d’actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 El valencià de sempre: encalar

Eugeni S. Reig

El valencià de sempre (Alzira: Bromera, 2015), pàg. 267-268

encalar

Fer que algun objecte quede retingut en un lloc alt i de difícil accés, de manera que siga difícil recuperar-lo.

1) *Ara sí que l'has feta bona, has encalat la pilota dalt de la teulada de la fàbrica. Ara vorem qui és el valent que la baixa.*

2) *¡Vaja una gracieta! Li va tirar la boina a l'aire i li la va encalar en el balcó de l'ajuntament.*

En la novel·la *Els horts*, de Martí Domínguez Barberà, podem llegir:

—Jo era un ser vulgar. El dia, però, que vaig descobrir tantes diversitats i galindaines me n'adoní de no sé què —¿de la meua docilitat?— i me'n vaig sentir rabiós: llancí el meu mig bollet de xocolata tan alt que l'encalí en una teulada.

En *Primavera inquieta*, de Jesús Ernest Martínez Ferrando, trobem:

El nen seguí atentívol les ondulacions del paper amb el desig de trobar manera d'assolir-lo. Com veiés que quedava detingut entre unes mates d'argelaga, féu una ràpida corredissa, escalà marges, botà reguerols, travessà camps llaurats, però quan ja es trobava a pocs passos, tot inútil, el paper es desprengué de les argelagues i fugí arrossegant-se per terra; després es remuntà a l'alçària d'alguns metres, voleià breus moments, fins que anà a encalar-se sobre la tofa atapeïda d'un vell garrofer.

Les frases fetes *val i ratlla i la pilota encalada i a dos de val i la pilota encalada*, procedents de l'argot del joc de pilota valenciana, s'usen quan es vol posar de manifest una situació de completa indecisió.

La llengua estàndard sol emprar: penjar

En castellà es diu: *encolar*

2 El catanyol es cura

Pau Vidal @pauetvidal

El catanyol es cura. Interferències castellà-català (Barcelona: Barcanova, 2012), pàg. 66-67

Convocatòria

EXEMPLE D'ÚS: «**Us esperem.**»

ÚS CORRECTE: «**Us hi esperem.**»

EXPLICACIÓ: «No **hi** falteu», «Com arribar-**hi**» (encara millor, «Com **s'hi** arriba»), etcètera. Quan hi ha un complement de lloc elidit, el català necessita el pronom hi. Si no, cada frase pot voler dir una altra cosa: «No falteu... al respecte», «Com arribar... al cim del poder», «Us esperem... pels segles dels segles?».

La cortesia no lleva la valentia

EXEMPLE D'ÚS: «No voldria haver de recórrer a la violència, però **m'estàs obligant.**»

ÚS CORRECTE: «...però **m'hi estàs obligant.**»

EXPLICACIÓ: *Hi* també substitueix altres complements introduïts per la preposició *a*: *m'estàs obligant a fer-ho*.

Confessions a la feina

EXEMPLE D'ÚS: «Què, vau tornar a tenir **bronca**, ahir, amb la dona?»

ÚS CORRECTE: «Vau tornar a tenir **enganxada**, ahir...?»

EXPLICACIÓ: O en forma verbal: «Us vau tornar a **enganxar**?»

Piulada al Tuit

EXEMPLE D'ÚS: «Els ànims es van anar encenent i la discussió va acabar en una **bronca** de primera.»

ÚS CORRECTE: «...va acabar en una **batussa** de primera.»

EXPLICACIÓ: Si no és tan greu, també pot ser una **picabaralla**.

Al pati

EXEMPLE D'ÚS: «El meu pare no hi ha qui l'aguanti, últimament em fot **bronques** per tot.»

ÚS CORRECTE: «...**m'esbronca** / **em clava esbracades** per tot.»

Encara al pati

EXEMPLE D'ÚS: «Doncs quin **bronques**, no?»

ÚS CORRECTE: «Doncs que **bregues**, no?»

EXPLICACIÓ: *Buscar bronca* no és res més que la versió 2.0 del *buscar raons* o *buscar brega* de sempre. Però el *bronques* argòtic que se'n deriva (reducció de *buscabronques*) fa de més mal traduir, per això serà preferible canviar l'esquema: «Doncs **quina llauna**, no?», per exemple. «No siguis **bronques**» pot ser «No siguis **pesat / plom**», «No **em fotis la pallissa**».

3 La preposició “contra” i els pronoms “jo” i “mi”

Carles Riera

Llengua Nacional, núm. 96, III trimestre del 2016

Segons expliquen les gramàtiques,^[1] de les dues formes que pot revestir la primera persona del singular del pronom personal fort, o sigui *jo* i *mi*, s'usa *jo* en general i *mi* darrere la majoria de preposicions (*m'ho han dit a mi, anaven amb mi, parlaven de mi, pensaven en mi, van contra mi, jo deia entre mi, què fareu sense mi?*, etc.)^[2] I semblantment passa amb les preposicions compostes (*cap a, fins a, per a*, etc.). Informen també les gramàtiques que, altrament, s'usa *jo* i no *mi* en aquests casos:

- 1) quan alguna de les preposicions esmentades regeix dos o més termes coordinats: *entre tu i jo; contra jo, tu i ell*.
- 2) quan el pronom ve a posar-se entre una preposició i un verb introduït per aquesta: *sense jo dir-li res; en jo parlar, tots van aixecar-se*.
- 3) quan la preposició és *malgrat, llevat, segons* i *ultra* (i aleshores el pronom va reforçat per *mateix*): *malgrat jo mateix, etc.*

Doncs bé, creiem que s'hi podria afegir encara un altre cas, no previst per les gramàtiques, en què s'usa *jo* en comptes de *mi* darrere preposició, concretament amb la preposició *contra* quan va seguida de l'adjectiu *sol sola*. Vegem els exemples següents:

Tothom fuig de vosaltres com si fóssiu la pesta; estic sola al mas. Podeu robar-ho tot, sou tots contra jo sola... (Joan Sales, *Incerta glòria*, 1a ed., 1956; Edicions 62-"la Caixa", Barcelona 1982, vol II, p. 187).

Aquell pres acabà dient que anés molt amb compte ja que ells serien set contra jo sol i per endavant em demanà perdó perquè ell també em pegaria per no fer-se mal veure, encara que em prometia fer-ho fluix (Fermí Rubiralta, *Miquel Badia, Vida i mort d'un líder separatista*, Fundació Josep Irla – Duxelm, Barcelona 2011, p. 226).

A Amazon UK, el 2003, quan posaves *leadership* s'oferien 14.139 llibres; el 2009, 53.121; i fa dos minuts (just abans de posar-me a escriure), 165.569. Si hagués conegut Amazon, no sé què diria avui aquell meu professor de Filosofia que sovint em repetia “són tots a escriure contra jo sol a llegir” (Catalunyareligio.cat, 25-2-2011).

Hem trobat un exemple amb *mi sol*, que atribuïm a ultracorrecció:

BRUTUS: Càssius, no t'enganyis: si emboiro el meu esguard, és sols per dirigir només contra mi sol l'aspresa del meu rostre. Últimament, em veig aclaparat de passions en lluita, [...] (Shakespeare, *Juli Cèsar*, traducció de Salvador Oliva (1984), p. 24).

Conclusió

Als casos vistos a dalt, s'hi podria afegir que la preposició *contra* duu el pronom *jo* quan va seguit de l'adjectiu *sol sola*.^[3]

Notes

1. Cf. Pompeu Fabra, *Gramàtica catalana*, IEC, Barcelona 1926, § 42; Pompeu Fabra, *Gramàtica catalana*, Teide, Barcelona 1956, § 40; A. Badia Margarit, *Gramàtica catalana*, vol. I, Gredos, Madrid 1962, § 105; Francesc de B. Moll, *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*, Ed. Moll, Palma de Mallorca, 1968, § 185; Max W. Wheeler – Alan Yates – Nicolau Dols, *Catalan: a comprehensive grammar*, Routledge, Londres & Nova York 1999, p. 163; Josep Ruaix, *Català complet/2*, Claret, Barcelona 2007, p. 98; *Gramàtica del català contemporani*, Empúries, Barcelona 2002, vol. 2, § 6.4.1. Vegeu també Albert Jané, «Jo», dins «El Llenguatge», diari *Avui*, 6-I-1983.

2. En el parlar de les Balears és més usual la forma *jo*. F. de B. Moll, en la gramàtica citada en la nota anterior, afirma: «Cal evitar el dialectalisme balearic que consisteix a usar *jo* darrere preposició dèbil. “M'ho ha dit a jo” és incorrecte; cal escriure “M'ho ha dit a mi”» (§ 185). I, a propòsit de *sense* també diu: «La preposició *sense* admet les dues formes de pronom *jo* i *mi*» (§ 185).

3. El francès, en canvi, fa servir la construcció *contre moi seul* (i no pas *contre je seul*); exemple: *Luttant contre moi seul avec tous ses bourreaux* (Paulin Gagne, *Le suicide*, 1841, p. 642) = *Lluitant contra jo sol amb tots els seus botxins*.

4 L'artifici lingüístic va a més (el català de plàstic, 2)

Jordi Badia i Pujol @jbadia16

Blog *El clot de les Ànimes*, 04/02/2017

<http://blocs.mesvilaweb.cat/jbadia/2017/02/04/lartifici-linguistic-va-a-mes-el-catala-de-plastic-2/>

Entre els elements més contaminants del català hi ha, sens dubte, el mot *major*. En el català modern és major la festa grossa d'un poble i alguna cosa més: el major d'edat, la vela major, la plana major, la missa major, la força major... Generalment, vol dir 'més gran en dignitat, en categoria'. Abans es feia servir també per a referir-se al qui tenia més edat; per això en alguns indrets, com al sud, els majors són la gent gran, els vells. Però, deixant de banda aquests casos, quan parlem amb naturalitat no fem servir mai *major*. I, sobretot, és totalment desaconsellat com a comparatiu, ni que sigui en un ús absolut, com ara:

- *El referèndum pactat és el que té major consens.*
- *És un dels premis literaris amb major participació d'Europa.*

En casos com aquests, la solució és tan simple com canviar *major* per **més**:

- *El referèndum pactat és el que té **més** consens.*
- *És un dels premis literaris amb **més** participació d'Europa*

De vegades, amb l'adverbi *més* no n'hi ha prou i s'hi ha d'afegir *gran* o *alt* (al capdavant, *major* vol dir «més gran»).

- *Té el major dèficit d'Europa — Té el dèficit **més gran** d'Europa.*

El *majorista* sol consumir més elements plastificats i ens regala frases carregoses, amb entrebancs i allunyades de la naturalitat i la precisió. Mireu, si no:

- *Sembla que va adquirint major equilibri — Sembla que **va millorant** l'equilibri*
- *Diu que és necessària una major implicació per part de la societat — Diu que **cal més** implicació **de** la societat.*
- *Què podem fer perquè les persones aconseguixin un major grau d'auto-nomia? — Què podem fer perquè **la gent tingui més** autonomia?*

Aquesta família de plàstic inclou també paraules com *majoria* i *superior*, sovint acompanyades d'uns termes fixos:

- *Els infants, en la majoria de casos, es limiten a... — Els infants, **molt sovint**, es limiten a...*
- *L'estat grava tots els premis d'un import superior a 2.500 euros — L'estat grava tots els premis **de més de** 2.500 euros*

I després hi ha una altra autèntica plaga, que és *anar a més*. He fet una cerca pausada de les desenes d'exemples del [Diccionari Descriptiu de la Llengua Catalana](#) i no n'hi he trobat cap cas. Després he mirat el [Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana](#) i tampoc. Es veu que algun diccionari no normatiu ho va registrar (per què?), a can TV3 els va fer gràcia i ara els homes i dones del temps ho amollen amb aquella naturalitat. Doncs sapiguen que és plàstic.

- Les nuvolades aniran a més — Les nuvolades **creixeran**
- No són casos aïllats i aniran a més — No són casos aïllats i **n'hi haurà cada vegada més**
- Si la campanya va a més, ho celebrarem — Si la campanya **funciona**, ho celebrarem

I, com que tot allò que puja també baixa, heus ací l'expressió oposada: *anar a menys*.

- Durant la nit d'avui es preveu que les pluges vagin a menys — Durant la nit d'avui es preveu que les pluges **aniran minvant**

Com dèiem abans, el plàstic atreu més plàstic, i aquesta frase en tenia molt: per què hem de dir *durant la nit d'avui* i no **Aquesta nit** o **Avui a la nit**? I per què *les pluges*, en plural, si això no s'ha dit mai?:

- **Avui a la nit la pluja anirà minvant** [o **s'anirà esvaïnt**, o **anirà disminuint**, o **s'anirà dissipant**, o **anirà desapareixent...**]

Val a dir que la construcció *anar a menys* sí que surt en alguns diccionaris. Per exemple, l'Alcover-Moll la registra, amb un exemple medieval i amb un significat molt restringit: «Decaure, passar a un estat inferior (de riquesa, de categoria...)»

I per acabar una construcció que fins fa deu anys no acceptava el diccionari i que no sembla gens idiomàtica: la locució conjuntiva *a menys que*. Trobo que faríem bé d'evitar-la.

- No pagarà els rebuts abans de l'estiu, a menys que sigui un cas justificat — No pagarà els rebuts abans de l'estiu, **tret que** sigui un cas justificat [o **llevat que**, o **excepte que...**]

Potser també us interessarà [“El català de plàstic que ara s'escriu”](#) i [“Per un català ‘menys’ encarcerat”](#).

5 Fer-se de voler i de malvoler

J. Leonardo Giménez

Levante-EMV, 26/12/2016

La néta d'un amic es fa de voler, segons conta ell mateix. I deu ser deveres, perquè és graciosa, afalagadora, carinyosa, afectuosa i, ara i adés, la menudeta fa saber al seu iaio que el vol molt. La veritat és que la xiqueta és molt agradable i, només amb un poc més de tres anys, sap quedar molt bé i es fa de voler per totes les persones que tenen relació amb ella. *Fer-se de voler* és una locució que fa referència a 'comportar-se una persona de manera carinyosa, atesa, amable, generosa en les seues relacions personals'.

I també hi ha persones que no es fan de voler, les que es comporten de manera contrària de com ho fa la neteta del meu amic. Però oblidem-nos-en, d'eixes personotes. En les qüestions del voler, i sense arribar a l'odi, però quasi, tenim el *malvoler*, que és 'voler mal (a algú)', i la locució verbal *fer-se de malvoler*, és a dir, 'enemistar-se, desavindre's'. Moltes voltes callem algunes veritats per no fer-nos de malvoler, perquè hi ha vegades que no val la pena crear-se problemes, però alguns fan de la comoditat i del silenci una forma de vida i mai es fan de malvoler; són els "neutrals" que mai prenen partit ni es comprometen per res.

El *voler* dóna lloc a la *volença*, que és 'acció de voler, afecte, voluntat, estima per algú', "El seu germà li té molta volença". Els investigats, o imputats, que es deia abans, per corrupció eren objecte de molta volença quan tenien els seus càrrecs i les seues canongies, però ara, alguns en la presó i altres ben assenyalats i a l'espera de tan innoble destí, són més prompte destinataris de malvolences diverses. *Malvolença* és 'mala voluntat cap algú, cap als altres'. Del "Jo et vulc molt, Alfonso", dit en castellà, s'ha passat a la malvolença, almenys pública, i a considerar l'antic volgut o benvolgut i estimat com a un empestat. Però així pareix que és la vida.

El verb *voler* té el derivat *benvoler*, que és amor total, i la derivació *benvolença*, 'bona voluntat cap als altres'. I *benvolgut* o *benvolguda*, segons la persona destinatària, és l'adjectiu que fem moltes vegades en el començament d'una carta. Eixa paraula té part dels seus equivalents en *estimat/ada* i *apreciat/ada*, dels verbs *estimar* i *apreciar*, que entre altres sentits tenen el significat de 'sentir estima o afecte per algú'.

El contrari o antònim de *apreciar*, normativament, és *menysprear*, que és ‘estimar una persona o una cosa en menys del que val, no tindre-la en compte o no considerar-la digna d’estima’, com definix eixa paraula el *Diccionari normatiu valencià* (DNV). També té el significat de ‘rebutjar’. Però la que també diem, amb eixe significat, *despreçar*, no l’arreplega el nostre diccionari normatiu, tampoc el de l’Institut d’Estudis Catalans, crec que equivocadament. El *Diccionari ortogràfic i de pronunciació* de la mateixa Acadèmia Valenciana de la Llengua i el *Diccionari català-valencià-balear*, sí que l’arrepleguen. No entenc eixa absència en el DNV.

6 Debat sobre la GIEC: una gramàtica apta per als clàssics grecolatins i per a ‘Merlí’

M. Rosa Bayà @mrosa_bay

Lliure i Millor, 10/03/2017

<http://lliureimillor.cat/2017/03/10/debat-sobre-la-giec-una-gramatica-apta-per-als-classics-grecolatins-i-per-a-merli/>

Mitja hora abans de començar, ja hi havia gent esperant-se al vestíbul de la Casa Golferichs per pujar a la sala d’actes. Els responsables del centre cívic, un esplèndid xalet modernista de l’Esquerra de l’Eixample construït el 1900, ens havien advertit que serien molt estrictes amb l’aforament per un tema de seguretat, però fins que no vam veure com s’anava fent la cua al vestíbul no ens vam adonar que aquest requeriment es podia convertir en un problema. Era la primera taula rodona que organitza l’Associació Llengua Nacional en el marc d’un cicle que hem anomenat «Parlem-ne!», i en què proposem debatre sobre temes d’actualitat relacionats amb la llengua —la nostra passió— des de posicionaments diversos i amb sentit crític. Teníem un bon cartell i bons amics que ens havien ajudat en la difusió de l’activitat —com aquest mitjà des d’on escrivim ara, entre d’altres—, però no ens imaginàvem que despertàriem un interès tan gran. Per això volem demanar disculpes a la cinquantena de persones que es van trobar l’aforament complet. [Aquí podeu veure el vídeo de l’acte](#); i més avall, us fem cinc cèntims de com va anar.

El cert és que la nova *Gramàtica de la llengua catalana* de l’Institut d’Estudis Catalans (a partir d’ara, GIEC), elaborada durant els darrers 25 anys, és una obra fonamental per als professionals de la llengua, tant per als que s’hi dediquen com a docents com per als assessors lingüístics i traductors. Els po-

nents convidats al debat sobre la GIEC, d'especialitats diferents i amb sensibilitats també diferents, van demostrar a bastament que estaven familiaritzats amb les més de 1.400 pàgines de l'obra, i van oferir a l'audiència múltiples i interesantíssims exemples del contingut.

La GIEC canvia el concepte que teníem fins ara de la norma: substitueix la distinció correcte/incorrecte per la distinció adequat/no adequat, una distinció que depèn del context comunicatiu i la varietat geogràfica. Aquest és, segons Neus Nogué, professora de Lingüística Catalana de la Universitat de Barcelona, un dels trets més destacables de la nova gramàtica. Un canvi d'enfocament com aquest exigeix que el nou text normatiu vagi més enllà de la prescripció, i que els fenòmens lingüístics s'hagin de descriure amb detall.

Contràriament a Nogué, que va valorar aquest aspecte positivament, el segon ponent, Josep Ruaix, va mostrar un parer ben diferent. Ruaix, gramàtic, corrector i autor de nombrosos materials didàctics per a l'aprenentatge del català, hauria esperat «una obra explícitament normativa i més aviat breu, com era la gramàtica de Fabra». L'extensió de la GIEC, a parer de Ruaix, en dificulta la consulta. L'autor també va lamentar que la gramàtica no inclogui l'ortografia perquè, segons va dir, «l'ortografia forma part de la gramàtica».

Per la seva banda, Ernest Rusinés, cap d'assessorament lingüístic de la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals (CCMA), està en desacord amb els que diuen que la GIEC ho accepta tot i no prescriu. Rusinés va reforçar la seva opinió amb casos concrets: «Si busquem, per exemple, l'ús transitiu de verbs com *dinar* —en una frase com *He dinat mongetes*—, veurem que aquesta gramàtica, ras i curt, no l'accepta». Tampoc accepta el ieisme no històric —una plaga en certs contextos urbans—, ni les contraccions del tipus *coneixe'ns* en registre escrit, que pot ser un inconvenient per a alguns mitjans de comunicació que ja les fan servir.

Rusinés aplaudeix que la GIEC plantegi la llengua d'una manera que la fa apta «tant per traduir clàssics grecolatins com per crear una sèrie de ficció per a televisió o per traduir una pel·lícula d'humor barroer». En aquest sentit, la GIEC omple un buit que hi havia en els mitjans de comunicació.

Debat viu i variat

En algun moment de l'acte es va esmentar que aquest era, potser, el primer cop que s'organitzava un debat obert al públic sobre la GIEC. L'IEC ha fet moltes presentacions dels nous materials normatius arreu del territori, en un esforç molt notable d'obrir-se a la ciutadania, i també té fòrums de debat virtuals —l'Acadèmia Oberta—; però un acte com el que vam organitzar des de l'Associació Llen-

gua Nacional potser no, que no se n'havia fet cap encara, i ens en felicitem, perquè va ser un debat franc, viu i variat, amb veus crítiques (sobretot amb les modificacions ortogràfiques i amb la complexitat de la GIEC) i amb opinions favorables. Molts dubtes sobre la dificultat de decidir si un fenomen es pot fer servir o no quedaran resolts, de ben segur, quan surti la *Gramàtica essencial*.

Cap al final, un estudiant va preguntar quins canvis faria cada ponent a la GIEC si se'n fes una nova edició. Neus Nogué va demanar fer més coherent la concordança del verb *haver-hi*, que Fabra acceptava a la gramàtica pòstuma. Ernest Rusinés va dir que l'incomoden les tres solucions per a l'ús de *per* i *per a*. Josep Ruai no va necessitar rumiar-s'ho gaire perquè aquests deures ja els ha fet: va assegurar haver presentat a la Secció Filològica onze fulls amb esmenes que s'haurien de fer en les pròximes edicions. Un exemple: la GIEC no parla enlloc de les oracions distributives.

Vegeu també ["La gramàtica, a debat"](#), de Núria Puyuelo (*El Punt Avui*, 19/03/2017) i ["Sobre la taula rodona 'La Gramàtica de l'IEC, a debat'"](#), de Neus Nogué Serrano (blog *En altres paraules*, 20/03/2017).

7 Amb P de "Proposta" i M de "Modesta"

Joan-Lluís Lluís

Presència, 05/02/2017

Lletrejar noms i cognoms al telèfon em provoca sempre un cert nerviosisme. Ho faig amb reticència. De fet, m'haurà calgut uns anys per entendre que aquesta reticència ve del costum francès de lletrejar a partir de noms de pila. "A d'*Anatole*", "N de *Nathalie*", "V de *Valérie*". Ho trobo una mica ridícul i gairebé indiscret: tinc la impressió que dir "B de *Béatrice*" implica que tant jo com el meu interlocutor coneguem una Béatrice, i fins i tot la mateixa Béatrice. Sí, potser sóc jo qui faig el ridícul amb les meves reticències.

És clar que podria intentar utilitzar el sistema de l'Organització de l'Aviació Civil Internacional, aquest que faria que el nom d'aquesta revista mensual, per exemple, es lletregés: Papa, Romeo, Echo, Sierra, Echo, November, Charlie, India, Alpha. Però això implica d'aprendre de memòria vint-i-sis paraules que corresponen cadascuna a una lletra. Fa una mica de mandra, encara que el cinema d'acció ens hagi familiaritzat amb algunes d'aquestes paraules...

En realitat, en les trucades telefòniques en català, es tendeix més aviat a emprar noms de ciutats, més neutres que els noms de pila, més fàcils de recordar que les paraules internacionals dels aviadors. Però, és clar, com que res no es deu a l'atzar, aquests noms també parlen de qui els pronuncia. Així, per exemple, en una conversa telefònica amb un funcionari de la Generalitat, aquest em lletreja: "E d'Espanya". Uns minuts més tard, un altre funcionari de la mateixa Generalitat em lletreja el mateix nom, però diu: "E d'Europa". I d'aquí, és clar, ve la idea d'escriure aquest article.

Existeix un Alfabeto Telefónico Español que permet lletrejar a partir de ciutats o comarques i d'alguns noms gairebé tots, lògicament, espanyols. Són els famosos "O de Oviedo", "M de Madrid", "S de Sevilla". Segons les llistes, he trobat "B de Barcelona" o "B de Burgos" i "G de Gerona" o "G de Granada". Per què deu ser? En realitat, m'importa sobretot com es lletreja en llengua catalana i cal dir que, bastant sovint, es fa reproduint gairebé exactament l'alfabet espanyol, és a dir, en definitiva, reproduint el marc mental espanyol.

És clar que no deu ser una de les tasques prioritàries de les autoritats de Catalunya però em semblaria molt interessant, i necessari, que es lletregés, en català, a partir d'un marc mental català. Això, per exemple, podria permetre de no haver de dir "B de Barcelona" ni "V de València", ja que el nom complet d'aquestes dues lletres en català –b alta i ve baixa– impedeix qualsevol ambigüïtat. Per la resta, es tractaria simplement que s'hi posés algun comitè d'experts. Per exemple, "A d'Alacant", "F de Figueres", "M de Mataró", "P de Perpinyà", "R de Ripoll", etcètera. I si l'alfabet espanyol no ha imposat a Catalunya el "Q de Queso", generalment substituït per "Química", em semblaria molt raonable i fraternal, per guardar el criteri geogràfic i en absència de nom català de prou anomenada, optar per "Q de Quebec". Fet i fet, deu haver-hi poques estructures d'estat tan fàcils de concebre i de realitzar com un Alfabet Telefònic Català.

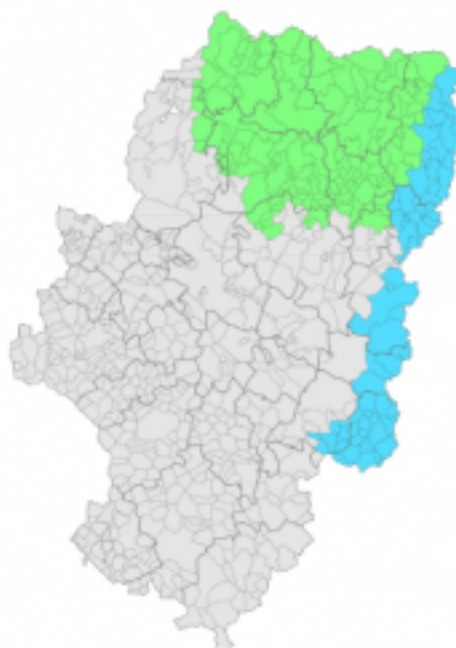
8 Un estudi alerta sobre la supervivència del català a la Franja

Josep Rexach Fumanya

VilaWeb, 28/02/2017

<http://www.vilaweb.cat/noticies/un-informe-alerta-sobre-la-supervivencia-del-catala-a-la-franja/>

El primer estudi sociolingüístic basat en dades del cens de població de l'Aragó ha servit per a saber quin pes té el català a La Franja i quin és el seu estat de salut. Quant al coneixement de la llengua, 55.531 ciutadans de l'Aragó (4,2%) diuen que parlen català, 25.00 d'ells a La Franja. Això s'extreu de l'estudi sociolingüístic *L'aragonés y lo catalán en l'actualitat*, que analitza la implantació del català i l'aragonès a l'Aragó. No únicament en dóna xifres, sinó que extreu conclusions poc esperançadores per a la supervivència del català a la Franja.

► En color blau, la zona on es parla català, i en verd, aragonès

Segons que explica a VilaWeb un dels autors de l'estudi, Natxo Sorolla, sociòleg i doctor en anàlisi de xarxes i tries lingüístiques, hi ha un trencament de la transmissió intergeneracional del català a la zona nord i sud de la Franja. I si això es confirma és una amenaça per a la supervivència del català. Segons la [UNESCO](#), la transmissió intergeneracional és el factor determinant per a avaluar la vitalitat d'una llengua.

“Els primers diagnòstics indiquen que la situació del català a la Franja comença a ser greu. Entrem en un punt d’inflexió. Ara mateix tenim les eines i el potencial demogràfic perquè el català sobrevisqui i es reproduïxi, però comença una fase en què es poden perdre aquestes eines”, explica Sorolla. Per això demana que les institucions ajudin més l’escola per alfabetitzar la població de la Franja en català. “Veiem que hi ha un trencament de la transmissió en algunes àrees. Fins ara, el coneixement del català s’havia mantingut gràcies a la família, però cada vegada hi té un paper menys important. Per això hem de donar moltes més eines a l’escola per a formar els alumnes.”

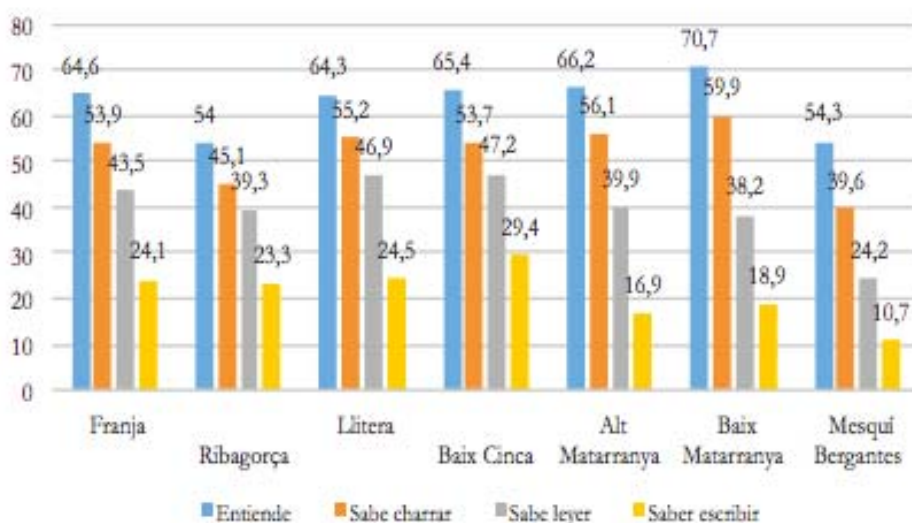
El risc, a les zones frontereres

Segons Sorolla, el trencament té causes diverses: “En la vida quotidiana hi ha moltes situacions en què el castellà és la llengua de prestigi i útil. La majoria de mitjans de comunicació són en castellà... I, per diverses raons, es produeix aquest moment clau en què els progenitors decideixen de no transmetre la llengua als fills.”

El trencament es comprova, sobretot, en les zones limítrofes de la Franja, al nord i al sud, terres de frontera influïdes econòmicament i socialment per territoris on no es parla català. El nord fa frontera amb l’aragonès i el sud, amb el castellà.

El català a la Franja i a l’Aragó

L’estudi posa en relleu que el català es concentra territorialment a tota la Franja –vegeu la imatge–, des de la Ribagorça fins al Matarranya, passant per la Llitera, el Baix Cinca, el Baix Aragó-Casp i el Baix Aragó. En aquesta zona, un 53,9% de la població (25.663 persones) declara saber parlar català i un 64,6% (30.768) entendre’l. Vegeu-ne la distribució per zones:

Com que l'estudi s'ha fet al conjunt d'Aragó ha permès als investigadors observar algunes qüestions inèdites en l'estudi científic. En primer lloc, el català no es focalitza tan sols a La Franja, si no que la seva difusió és general a Aragó. El cas més palpable és el de Saragossa, on hi ha més de dotze mil parlants, o ciutats mitjanes com Montsó, Barbastre, Osca o Alcanyís.

El treball ha estat elaborat al Seminari Aragonès de Sociolingüística per investigadors de diverses universitats, com ara Natxo Sorolla (Universitat Rovira i Virgili), Anchel Reyes (sociòleg), Chabier Gimeno, Juan Pablo Martínez i Miguel Montañés (Universitat de Saragossa) i Pep Espluga (Universitat Autònoma de Barcelona). [Vegeu-lo ací.](#)

9 Aquesta llengua nostra

Assumpció Cantalozella

El Punt Avui, 24/02/2017

<http://www.elpuntavui.cat/opinio/article/8-articles/1077311-aquesta-llengua-nostra.html>

El ser humà Sapiens, com és ben sabut, neix amb la capacitat de parlar i realitza aquesta capacitat en diverses parles/llengües (Saussure, Chomsky). Si ens centrem en les llengües indoeuropees, ens adonem d'una evolució dins els mateixos troncs. Algunes han desaparegut, és cert, però majoritàriament s'han conservat organitzades actualment en diferents branques. D'aquestes, les europees són: germànic, eslau, romànic, grec, gaèlic, cèltic. Algunes d'aquestes llengües s'han desenvolupat i han envaït els dominis lingüístics d'altres. Si ens quedem en el cas de la llengua llatina, tot el sud d'Europa parla llengües derivades del llatí parlat, en detriment de les antigues llengües que s'hi parlaven.

La tendència d'una llengua, un cop establerta, consisteix a fraccionar-se en d'altres. El llatí ens ofereix tot el ventall de les llengües romàniques, entre les quals les de la península Ibèrica, menys al País Basc. La resistència de moltes llengües llatines/romàniques és deguda especialment a ser protegides per un estat, i per un factor sovint ignorat: la intensitat de la romanització del lloc on van néixer. És el cas de la llengua catalana.

La via Augusta recorria tot l'arc del golf del Lleó. El pas de l'exèrcit, de mercaderies, de qualsevol desplaçament de Roma a les diverses províncies es feia per aquesta via. Aquest fenomen anava acompanyat de l'establiment de personal de l'exèrcit que, arribada una edat molt primerenca, deixaven les milícies

per retirar-se a les terres que Roma els cedia per tal de ser cultivades. Aquests establiments van provocar ingents repoblacions als llocs més freqüentats de la via Augusta, cosa que convertí les llengües sortides del llatí en molt conservadores. La llengua catalana posseeix aquest tret constitutiu (Corominas, Prats, Nadal i altres). I, tot i que la llengua catalana va gaudir d'una protecció estatal durant segles, des del 1714 la fortalesa de la parla la conserva en el temps, com ha passat amb l'occità que, malgrat la bomba del francès, encara té zones on es parla.

Aquesta llengua, encara ben viva, que ha seduït quantitats de persones d'altres llengües originàries, perilla. Perilla per diverses raons. Una de les més coents és la utilització. Si mirem Barcelona, quanta gent de llengua catalana no es passa al castellà per dirigir-se públicament i a àmbit quotidià a les persones desconegudes, sigui en un bar, al metro, als trens, als cinemes, arreu. Quanta gent no diu *dígame* en despenjar el telèfon?

Si volem que aquesta nostra llengua segueixi viva, utilitzem-la. Més enllà de l'obligació de ser apresada per la nova gent, que ens arriben en allau, més enllà de les lleis fermes que la protegeixin, fem-la necessària.

Fem-la necessària els parlants, sense dilació. Encara hi som a temps. Si no badem.

REMINISCÈNCIES

10 “Ai, fillus!”

Manuel Cuyàs @ManuelCuyas

[Enamorats de l'Audrey Hepburn](#) (Barcelona: Proa, 2015)

En un article, vaig deixar anar l'expressió «ai, fillus», i alguns lectors hi van reaccionar dient-me que l'havien sentida de petits o que no l'havien sentida mai de la vida. Jo havia escrit «ai, fillus», sense marques ni subratllats, i el corrector m'ho va deixar en «ai, *fillus*» perquè es veu que no hi ha cap diccionari que registri la paraula –ni l'Alcover Moll, que les sap totes–, i d'alguna manera s'ha de fer evident la reserva dels filòlegs.

Els diccionaris tenen coses rares. Accepten *carrera* per dir *cursa*, admeten *registrar* per voler dir *escorcollar*, inclouen *estanteria* per dir *prestatgeria* (si

prestatgeria ve de *prestatge*, on són els estantes de les estanteries?), i en canvi s'espanten amb aquest vocatiu que ja es veu que per la terminació en *us* ens emparenta amb el llatí més que cap altra paraula. El més cèlebre «ai, fillus» el va pronunciar Juli Cèsar després que Brutus li clavés l'última punyalada: «*Tu quoque, fili mi?*». No va dir ben bé *fillus* ni *filius*, perquè el mandatari romà, que a més a més va ser l'autor dels textos que ens van servir per aprendre llatí al batxillerat, va respectar les declinacions fins a la mort.

Jo la vaig aprendre de la meva àvia Angelina, que la usava sovint. La deia, semblantment a Juli Cèsar, quan era objecte d'una molèstia –una mosca viroñera empipadora, un nét que li feia la guitza–, però sobretot com a exteriorització d'un plaer o d'una cosa pràctica. A l'hivern: «Em posaré l'abric, i ai, fillus». A l'estiu: «Obrirem aquesta porta i aquesta altra perquè passi l'aire, i ai, fillus». A l'hora de berenar: «Una llesca de pa amb oli i sucre, i ai, fillus». A la cuina, en els anys d'escassedat de carn: «Cuinaré unes patates vídues, i ai, fillus». Com que jo no sabia res de l'escassedat i ella era vídua, em pensava que feia els estofats d'aquella manera en honor seu. També deia: «Em fas veure la padrina». Com que ella era la meva padrina, jo repetia l'expressió i me la quedava mirant. «Ai, fillus, que ets pesat.»

Em sembla que si entréssim a fons en els textos de Ruyra, Apel·les Mestres o Rusiñol, algun *ai, fillus* trobaríem. No ho sé. Dimecres era a l'Institut d'Estudis Catalans, que té una seu on no hi ha cap porta que ajusti i tot són corrents d'aire, i pensava que a la institució que fa el nostre diccionari li entren i li surten les paraules d'una manera ben curiosa. La iaia no va dir mai *estanteria*.

11 La Quaresma

Antoni Lluï Martí

Prenint el demble a les paraules. Defensa de la llengua, etimologia, història, curiositats (Palma: Documenta Balear, 2009)

Us heu aturat mai a pensar amb com és de rar aquest mot amb el qual anomenam aquest període de prop de set setmanes que va començar l'1 de març i que cent anys enrere, i no tants, era tan mal de passar pels dejunis, abstinències i altres sacrificis prescrits per l'Església? I encara més rar i més desfigurat és el nom que li donam a Mallorca, *Corema*. Qui diria, si ho hagués d'endevinar, que aquests mots provenen del llatí *Quadragesima dies* 'quarantè

dia'? Perquè en principi la Quaresma durava quaranta dies justs, des del sisè diumenge abans del de Pasqua fins al Dijous Sant, però després algun devotísim sant pare hi afegí el dejuni ritual del *triduum pasqual* (dijous, divendres i dissabte sants), allargant-lo així dos dies, i un altre en feu retrocedir l'inici quatre dies més, instituint el *Dimecres de Cendra*, i així passà de fet, de tenir quaranta dies a tenir-ne quaranta-sis. Una denominació curiosa d'aquest primer dia de quaresma és la de *Miercoles corvillo* que li diuen a alguns llocs de la Península.

De *Quadragesima*, mot un poc difícil per a la gent del poble, sortiren formes més simplificades en les diverses llengües evolucionades a partir de llatí: *Quaresma* en català i portuguès; *Cuaresma* en castellà; *Carême* (antigament *Caresme*) en francès; *Quarésima* en italià, etc. En les llengües germàniques el nom sol esser compost sobre el mot *fast* que significa *dejuni*, o *fasten* 'dejunar', o les seves variants, segons la llengua, i en algunes amb un mot afegit (*Zeit*, *lag*, *tid*) que vol dir *temps*. És el cas de l'alemany *Fastenzeit* 'temps de dejunar', del suec *fastlag*, i del danès i noruec *fastetid*, 'temps de dejuni'. El cas de l'anglès és més particular. Li diuen *lent*, denominació que prové d'un antic mot germànic del qual en són derivats l'holandès *lente* i l'alemany *Lenz*, que signifiquen *primavera*, potser partint d'alguna locució que es referia al «dejuni de la primavera» (diferenciant-lo d'altres dejunis com el de l'Advent) i que al final, quan en anglès deixà d'usar-se *lent* per referir-se a l'estació de l'any (avui en dia se'n diu *spring*) quedà exclusivament per a indicar el període del dejuni.